

У Московсько-Православному фундаменталізмі особливу небезпеку містить процес демонізації опонентів. Хоча в Біблії є й войовничі рядки, такі як «Не мир але меч». Демонізація опонентів - це обзивання Кришнаїтів, Адвентистів сьомого дня та інших малих церков, мечетей і храмів харизматичними, тоталітарними, деструктивними сектами. Московсько-Православний фундаменталізм виховує презирство до інших релігій.

Фундаменталістами відторгається все: відторгаються інші релігії як релігійно-естетичена картина світу, відторгається наукова картина світу, відторгається будь-яка інформація як першопочатково помилкова. А це зомбування. Зомбування - це недопущення ніякої іншої інформації, щоб не можна було порівнювати й думати.

Інша інформація сприймається як ворог. Релігійний фундаменталізм породжує ворога. Хоча будь-яка релігійна культура (і американська, і африканська, і китайська) спрямована проти хаосу, проти розпаду.

Щоб не допускати ворожнечі й нетерпимості між релігіями, потрібні заходи, що охороняють від впливу релігійного фундаменталізму (особливо ісламського й Московсько-Православного). Протидіяти релігійному фундаменталізму можна шляхом впровадження таких положень:

1. Необхідне заперечення знання лише однієї картини світу або наукової картини світу, або релігійно-естетичної картини світу.
2. Необхідне заперечення насильницького, примусового утримування людини при зміні її світоглядних установок, релігійних переконань.
3. Необхідне заперечення неповажливого, образливого ставлення до інших світоглядних установок, інших релігійних переконань.
4. Необхідно притягувати до відповідальності за образу й наклеп.

Сніжана ПРОДИВУС (Київ)

ПОЛІТИЗАЦІЯ ХРИСТІЯНСТВА ЯК ЧИННИК ВНУТРІШНЬОКОНФЕСІЙНОЇ НАПРУГИ

Всередині християнства - між православ'ям, католицизмом і протестантизмом та й всередині кожного з них - завжди існували численні конфлікти. Історично складається так, що ореол їхнього поширення більш-менш співпадає. Повної монополії на якусь територію годі й шукати. Три гілки християнства назагал змагаються між собою за конкретний контингент людей, прагнуть встановити власну монополію на тій чи іншій території, над людом тієї чи іншої місцевості.

Назагал ніби всі території уже поділені, а де ще не встановилися пріоритетні права котроїсь із конфесій, то там мало не кожна конкретна людина “роздирається”, “перетягується”, “затягується” до котрогось храму. При цьому мова навіть і близько не йде про самоусвідомлення й особистий свідомий вибір індивіда – все визначається “канонічністю території”. Для цього, крім доказів на основі історичних фактів, а також статистичних даних, дуже зручно використовувати політичні сили, які завжди знаходяться між собою у стані конкуренції та у гонитві за електоратом. Саме маневруючи між різними політичними силами, граючи на їхніх протиріччях та зацікавленнях, релігійні організації нерідко досягають своїх цілей. Схвалення та підтримка (пряма чи опосередкована) з боку релігійних діячів, певна сакралізація допомагають конкретній політичній партії прийти до влади. А там розпочинається новий виток взаємовідносин. З одного боку, виходячи з державного законодавства, – це офіційний бік – у нашій країні церква відокремлена від держави [ст. 35 Конституції України; ст. 5 Закону “Про свободу совісті та релігійні

організації”]. А це означає, що держава не втручається у законну діяльність релігійних організацій, а церква стоїть поза політикою, хоча священнослужителі та віруючі можуть брати участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами.

Проте вищеназвані постулати – це декларація. На практиці ж є положення, хоч і суперечать законодавству, виконуються. Питання передачі культового приміщення чи виділення земельної ділянки нерідко вирішується саме на рівні особистих взаємовідносин: вчора церква допомогла партії прийти до влади - сьогодні прийшов час їй віддячити. Ми прекрасно розуміємо, що різні політичні сили роблять ставку на різні релігійні організації, чим сіють в їхні відносини розбрат. Між трьома гілками і так є багато протиріч та постулатів, якими ніхто не хоче поступатися, натомість готовий годинами доводити представнику іншого напрямку все того ж християнства правильність своєї істини (час на представників інших, відмінних від християнства, релігій рідко коли залишається).

Політичні уподобання церковних ієрархів поділяють не тільки громади між собою, але й громаду всередині. Якщо ми візьмемо для прикладу середньостатистичну громаду УПЦ МП, то побачимо, що, як правило, політичні погляди вірян співпадають. І це не буде залежати від того, де знаходиться ця громада – чи то на Заході, а чи ж на Сході нашої країни. В ієрархів даної церкви досить чітка позиція щодо України та всього українського, що надто активно пропагується серед мирян. Оскільки вони вважають, що Україна з “історичного погляду” була всього лише частиною Великої Росії, а “коли хтось говорив, що він – з України, то питали, в якій частині Росії це знаходиться”, а українська мова – це лише діалект російської, то абсолютно нескладно спрогнозувати, які політичні сили буде підтримувати ця церква. Сама релігійна організація не має можливості змінити якісь норми та постулати згідно своїх поглядів, їй залишається лише декларація, а також підтримка тих політичних сил, які, прийшовши до влади, могли б, принаймні, спробувати запровадити хоча б якісь з тих моментів, які, в силу свого статусу та відведеного місця у системі суспільних взаємовідносин, не може зреалізувати релігійна громада. І коли засадничі принципи Партії регіонів та УПЦ МП співпали, то в останньої з’явилися сподівання на здійснення хоча б якихось своїх мрій. Особливо під час виборів президента України у 2004 році було добре видно, як служителі УПЦ МП перетворилися на агітбригаду Партії регіонів. На сьогодні така явна підтримка котроїсь політичної сили засуджена і трапляються лише поодинокі настільки явні випадки. Але коли всі члени громади мають спільний погляд з якогось питання, і на кону стоїть можливість його вирішення, дана ситуація дуже зближує парафіян, і хто явно не йде з трибуни висловлювати свою підтримку, – йде ділитися своїми поглядами зі своїми рідними та сусідами. В такий спосіб вірні церкви перетворюються на досить активних політичних агітаторів. При цьому благословення ієрархів церкви та підтримка пануючих у краї настроїв стають цілком достатніми аргументами також для підтримки і певної політичної сили.

Але давайте розглянемо громаду іншої релігійної організації, яку не використовують для ведення, крім релігійної, ще й політичної діяльності. Відповідно єдність у такій громаді буде спільною лише з релігійних питань, але не в політичних. Якщо священнослужитель явно підтримує якусь політичну силу чи обмежується непрямою підтримкою, але ж підтримкою, і з ним солідарна лише частина прихожан, то в них і тут буде єдність. А як тоді бути іншій частині, яка не підтримує дану політичну силу?

Доречним буде навести слова митрополита Смоленського і Калінінградського Кирила: “Якщо церква стане заполітизованою, на що її часто сьогодні штовхають, вона загине. Беручи участь у політичному житті, ми розділяємо нашу Церкву, і вона назавжди перестане бути матір’ю народу” [Православное обозрение. – 2007. - №2. - С. 10]. Коли мова зайде про політичні орієнтири, то релігійний чинник не зможе зберегти єдності у громаді, яка неминуче поділиться хоча б на дві, при чому – ворогуючі між собою частини, які при цьому у всьому звинувачуватимуть взаємно іншу частину колись єдиної громади.

Але ж основне завдання будь-якої релігійної громади – це задоволення релігійних потреб її adeptів, спрямування їх на шлях істини, на шлях спасіння. Якщо релігійна

організація бере участь у політичному житті країни, то ці завдання стають другорядними, а на перший план виходять політичні, задоволення яких є прерогативою політичних партій. **Політизуючись, християнство перестає бути релігією.** І тоді нічого звинувачувати інші релігії, які відбирають, переманюють його вірних: ті релігії, мабуть, все таки можуть задовільними релігійні пошуки своїх прихожан, бо ж це є єдиним їхнім завданням.

Часто можна побачити статті та почути виступи, проповіді, особливо у новопротестантському середовищі, про активну позицію віруючого. «Християнин не може не цікавитися політикою, - твердять християнські ідеологи. - Якщо віруючий байдужий до власного оточення, до суспільства, в якому він проживає, то він зраджує свою віру. Християнин повинен активно виражати свою життєву позицію. Світська держава поважає вибір кожного громадянина. А християнин у політиці – це гарантія, що вибір кожного треба поважати, забезпечувати свободу тих, хто по-іншому дивиться на життя» [Християнський мир. – 2007. – № 22. – С. 4].

Але мова повинна йти швидше про активну життєву позицію, а не про перетворення священика чи мирянина в агітатора для церкви. Дійсно, християнину як громадянину України не повинна бути байдужою подальша доля нашої держави і кожен священик також може ревно вболівати за краще її майбутнє. Але це не дає йому чи комусь іншому права розколювати окрему громаду чи всю релігійну організацію на ґрунті політичних переконань. Це – інша сфера. Церква – це місце для Бога та людини, яка до нього прийшла, а не для політичних баталій, які неминуче сіють розбрат.

Безперечно, процес політизації охоплює сьогодні мало не всі сфери суспільства. Релігійна – не виняток. Але, усвідомлюючи, які загрози привносить він у цю сферу, усвідомлюючи всю складність і трагічність наслідків, потрібно всіляко протидіяти політизації релігії. Якщо ми дозволимо політиці повноправно ввійти у церковні стіни, то важко буде навіть мріяти про якусь єдність та стабільність. На сьогодні в Україні діють біля 34 тис. релігійних організацій. Якщо б вони поділилися ще з урахуванням політичних переконань, то їхня кількість могла б подвоїтися. Уже сьогодні не вистачає культових будівель, земельних ділянок і т.д., а за вищенаведених умов – то й поготів, бо ж ця нестача подвоюється, а то й потроюється.

У церкву приходять люди з різними поглядами та переконаннями, з різними пріоритетами та різницею у цінностях. У кожній релігійній організації є цілий ряд питань, на які досі не дано офіційної відповіді. І тут кожен має право думати по-своєму. Ось уже постійно діючий пласт напруги. Адже якщо якісь питання стосуються віри людини – вона готова їх доводити “до останнього”, незалежно від того, скільки на це потрібно часу. Але якщо релігійні переконання більш-менш стабільні, то політичні мають властивість змінюватись. Адже, прийшовши до влади, далеко не завжди політична партія виконує всі програмні зобов'язання: тоді розчаруватися у ній – дуже просто. Але ж життя продовжується. Людина знаходить нову політичну силу і покладає всі надії на неї. Сьогодні вона щиро вірить, що саме ця партія все змінить на краще, і намагається переконати в цьому інших своїх одновірців. І знову все починається спочатку.

Досить цікавий момент в тому, що церква виступає проти обману, за чесність та справедливість. Під час президентських перегонів 2004 року офіційно був визнаний факт фальсифікації, який церква просто не може підтримувати – це суперечить декалогу. Проте на практиці ми переконуємося у протилежному. З вітара говорилося, що обманювати – гріх, але хрестні ходи за кандидата, який явно займався фальсифікацією, робилися. Це зайвий раз переконує, що в основі підтримки стоять не релігійні питання, скажімо, відновити справедливість, а політичні.

Важливо відзначити, що **політизація релігії є важливим дестабілізуючим чинником не тільки у самій громаді чи на рівні релігійної організації, а й у міжконфесійних взаєминах.** Крім глибокої прірви, утворюються ще й відповідні стереотипи. Наприклад, якщо на попередніх виборах релігійна організація підтримувала якусь партію, то відповідно вона була згодна з постулатами її програми. За цих умов всі

будуть певні, що і на цих виборах релігійна організація поділяє погляди цієї партії, навіть якщо підтримки не відбувається, і деякі позиції передвиборчої програми були змінені. Виникає упереджене відношення, що надзвичайно утруднює і без того складний міжконфесійний діалог.

Таким чином, **релігійна сфера завжди є конфліктогенною, і тим більше, чим більше є заполітизованою.** Заборонити чи уникнути цього процесу ми не можемо. Проте повинні боротися з ним – не давати розвиватися та поширюватися далі. Усвідомлюючи, наскільки глобальним є процес політизації, а також маючи можливість спрогнозувати можливі конфлікти між віруючими, громадами, цілими конфесіями, ми повинні зробити все для того, щоб мінімізувати не тільки політизацію, що цілком, мабуть, неможливо, але й звести до мінімуму негативні наслідки цього процесу.

Віталій ДОКАШ (Чернівці)

МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН (БУКОВИНСЬКИЙ ДОСВІД)

Специфіка соціологічного дослідження релігії полягає в тому, що остання розглядається як соціальний феномен, тобто релігія вивчається як доступна спостереженню, емпіричним методам дослідження соціальної поведінки людини.

В цьому контексті мова йде про те як формуються та функціонують релігійні групи і інститути, завдяки чому вони зберігаються чи перестають існувати, якими є відносини між релігійними напрямками та чому виникають міжконфесійні конфлікти.

Для соціології релігії вірування важливі не самі по собі, а те, як вони впливають на людину, зокрема чи включаються вона в соціум. Тут важливо визначити як впливає релігійність на мотивацію людської діяльності.

Релігія як предмет соціологічного аналізу постає в сукупності структур, процесів в діалектичному зв'язку з функціонуванням суспільства на різних рівнях (як системи регуляторів соціальних зв'язків, зразків поведінки). Оскільки центральною проблемою соціології релігії є взаємодія релігії і суспільства, то вона концентрує свою увагу на соціальному вимірі релігії, визначенні її впливів на соціальну поведінку та діяльність, де центральним принципом є принцип опертя на емпіричні дані.

При цьому соціологія досліджує релігію як соціальний феномен, пізнаючи реальні, конкретні зв'язки, взаємодії, інститути, соціальні явища та їх природу. Для отримання емпіричних даних на базі релігійного середовища, основних тенденцій змін використовуються такі методи: опитування, спостереження, аналіз документів, контент-аналіз, робота з населенням через ЗМІ, обмін думками під час проведення різноманітних наукових форумів.

Оскільки релігійне життя кожного регіону є важливим чинником соціальних та духовних змін, то дуже важливо знати, що являє собою релігійна мережа та які процеси в ній відбуваються.

Характерним для буковинського краю є те, що він є поліконфесійний (22 релігійних напрями) та посідає друге місце в країні за густотою релігійних організацій (2,7 громади на населений пункт). Це засвідчує, що релігійний фактор є достатньо впливовий для Чернівецької області. Саме тому релігійне середовище області завжди було предметом уваги науковців та ЗМІ. Характерно, що дослідження релігійної мережі краю та